

בדין מוציא שם רע

The Slanderer and the Slanderee

(1) דברים כב, יג-כא

(יג) כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׁנָאָהּ: (יד) וְשָׁם לָהּ עֲלִילַת דְּבָרִים וְהוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וְאָקְרַב אֵלַי וְלֹא מִצְאָתִי לָהּ בְּתוּלִים: (טו) וְלָקַח אָבִי הַנֶּעֱרָר וְאָמַר וְהוֹצִיאֹו אֶת בְּתוּלֵי הַנֶּעֱרָר אֶל זִקְנֵי הָעִיר הַשְּׂעֵרָה: (טז) וְאָמַר אָבִי הַנֶּעֱרָר אֶל הַזִּקְנִים אֶת בְּתִי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וּשְׁנָאָהּ: (יז) וְהִנֵּה הוּא שָׁם עֲלִילַת דְּבָרִים לְאָמֹר לֹא מִצְאָתִי לְבִתְךָ בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בְּתִי וּפְרָשׁוּ הַשְּׂמֵלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר: (יח) וְלָקַחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת הָאִישׁ וְיִסְרוּ אֹתוֹ: (יט) וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף וְנָתַנוּ לְאָבִי הַנֶּעֱרָר כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא יוּכַל לְשַׁלַּחָהּ כָּל יָמָיו: (כ) וְאִם אָמַת הִיָּה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא נִמְצְאוּ בְּתוּלִים לְנֶעֱרָר: (כא) וְהוֹצִיאֹו אֶת הַנֶּעֱרָר אֶל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ וּסְקֻלוֹהָ אֲנִשִּׁי עֵרָה בְּאֲבָנִים וּמָתָהּ כִּי עָשְׂתָה נְבֻלָּה בְּיִשְׂרָאֵל לְזִנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבְעֵרַת הָרַע מִקֶּרְבֶּךָ:

(2) ספרי דברים פ"ט ר"ל

לקחתי ואקרב אליה ולא מצאתי לה בתולים – הרי עדים שזינתה בבית אביה.

(3) ספרי דברים פ"ט ר"ל

לאשה וישנאה. והנה הוא שם לה עלילות דברים לאמר לא מצאתי לבתך בתולים ואלה בתולי בתי – הרי עדים להזים עדיו של זה.

(4) מדרש תנאים דברים כ"ב:כ

ואם אמת היה הדבר הזה נמצאו עידי הבעל אמת:

(5) רש"י דברים כ"ב:כ

ואם אמת היה הדבר – בעדים ובהתראה, שזינתה לאחר אירוסין.

(6) רשב"ם דברים כ"ב:כ"א

לזנות בית אביה – שיש עדים שזינתה אחר שנתקדשה.

(7) ר' יוסף בכור שור דברים כ"ב:כ

ואם אמת היה הדבר הזה – שזינתה תחתיו לאחר שנתארסה.

(8) הקדמת רמב"ם לפירוש המשניות

מעולם לא מצאנו מחלוקת שנפלה בין חכמים, בזמן מן הזמנים ממש ועד רב אשי, שאמר אחד מהם שמי שיסמא עין אדם – תיסמא עינו למאמר ה' עין בעין, ואמר אחר שהדמים בלבד הוא חייב; ולא מצאנו גם כן מחלוקת במאמר ה' פרי עין הדר עד שאמר אחד כי הוא האתרוג, ואמר אחר: הפריש או הרימון או זולת זה... ולא מצאנו מחלוקת באמרו יתעלה וְקִצְתָּהּ אֶת כַּפָּה – שהוא הדמים; ולא באומרו וּבִת אִישׁ כִּהֵן כִּי תַחַל לְזִנוֹת אֶת אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בְּאֵשׁ תִּשְׂרַף – שזה העונש לא יקום בה אלא אם הייתה אשת איש דווקא; וכן ענשו יתעלה במי שלא נמצאו לה בתולים שתיסקל, לא שמענו חולק בה ממש וְעַד עֵתָהּ, שזה לא יהיה אלא אם הייתה אשת איש, ונתקימה עליה עדות שזינתה אחרי הקידושין בעדים והתראה.

(9) רמב"ן דברים כ"ב:י"ג

כי יקח איש אשה ובא אליה ושנאה - טעמו: כאשר יקח האיש אשה בליקוחי התורה, שהם הקידושין בכסף, והיא המאורשה אשר יזכיר. ואחרי ימים בא אליה ושנאה, שלא היתה ערבה אליו בביאתה, והשכים בבקר ובא לבית דין וטען שלא מצא לה בתולים, והנה זה מתכוין להוציאה בלא מהר הבתולות, שהיא הכתובה שכתב לה, ומפני כי בחזקת בתולה נתקדשה אליו, הוא טוען עליה שזנתה תחתיו, ולפיכך אמר הכתוב: ואם אמת היה הדבר הזה כדברי הבעל, וסקלוה, והאמת לא יודע רק על פי שנים עדים.

ולפי שהכתוב יפרש בזנוני הבתולות כי כאשר תהיה מאורשה תסקל, וכאשר לא אורסה היא פטורה, לא הוצרך לפרש כאן: ואם אמת היה שזינתה באירוסיה ושזינתה ברצונה וסקלוה, ואמר ברמז: כי עשתה נבלה בישראל לזנות בית אביה - והנבלה היא בעשותה כן לרצונה. ולזנות הוא כאשר תשטה אשה תחת אישה, כי הנערה אשר לא אורשה לא תקרא זונה בשכבה עם אחד העם, אבל היא מיועדת לו.

(10) רמב"ן דברים כב:יז

ופרשו השמלה - הרי זה משל, מחוורין הדברים כשמלה. לשון רבינו שלמה. והוא מדרשו של רבי ישמעאל בסיפרי ובמכילתא. ואין צורך, כי זאת לפני ישראל מכניסין החתן והכלה לחופה ובודקין אותן והעדים משמרין להם מבחוס, והם שהחכמים קורין להם שושבינין, וכאשר יפרדו נכנסין העדים שם ולוקחין השמלה אשר שכב אותה עליה ויראו הדמים. וזה ידוע בתלמוד ובסיפרי אגדה.

וקורין השמלה ההיא סודר, ולכך יאמר הכתוב שיפרשו אביה ואמה השמלה אשר לקחו מיד העדים ויאמרו: אלה בתולי בתי. ובודאי שצריך לחוור הדברים בענינים הרבה שהכתוב יקצר בהם. אבל לא אמר הרי זה משל אלא המחייב מוציא שם רע אף על פי שלא בעל. ופשוטו של מקרא כדברי האומר עד שבעל. וכך אמרו בגמרא: רבי אלעזר בן יעקב אומר שמלה ממש, וההלכה כדבריו. וכן טעם הפרשה, כי אמר הכתוב תחלה: ולקח אבי הנערה ואמה והוציאו את בתולי הנערה - ידבר בשניהם, ואחר כן שב לאב לבדו: ואמר אבי הנערה, וחזר ואמר: ופרשו השמלה - בשניהם. והטעם: כי התביעה הזאת לאב לבדו הוא, שהקנס שלו, אבל שתף האם במעשה מפני שענין השמלה הנשים יתעסקו בו, והן היודעות והבקיאות בדמים. ולאם ראוי שתתפוש בה ותביא אותה לבית דין. אבל טענת: את בתי נתתי לאיש הזה לאב בלבד היא, והאם לאו בעלת דברים דידיה היא. ואחר שיסדר האב טענותיו בבית דין, יתפוש בשמלה אשר הביאה אשתו תחת כנפות כסותה, ויפרשו אותה שניהם לפני הבית דין, והנה לא הזכרה האם בפרשה ולא באה לבית דין כלל אלא מפני ענין השמלה שהוא ממש, כאשר פירשתי.

(11) שד"ל דברים כ"ב:יא

לזנות בית אביה - לפי הפשט זנתה בבית אביה קודם אירוסין, ואחר שזנתה היה לה להודיעו שאיננה בתולה, והנה רמתה אותו בדבר שהיה גדול כל כך בעיניהם בימים ההם שהיה משפטה למות. ואם כדברי רבותינו {ספרי כי תצא פיסקא ר"מ} היה לו לומר לנאוף, {ובענין החלוק בין זנה ובין נאף} עיין בכורי העתים תקפ"ז עמוד ר"ב. ועוד הנה אם יש שם עדים שראוה מנאפת אין ספק גם כן שראו עם מי נאפה, והנה התורה לא הזכירה דבר על אודות הנאוף, והיה לה לומר שגם את הנאוף יהרוגו.

(12) ר' דוד צבי הופמן דברים כ"ב:ב

ואם אמת - אין ספק, שאפילו אם לא הצליחו ההורים להוכיח את אפסותה של העלילה על ידי הוכחות ברורות, עדיין אין זאת ראייה שהבעל אמר את האמת. והרי כך גזרה תורה שאי אפשר לדון מיתה אלא בעדותם של שנים, ועל כן אין ספק שגם כאן אין הנערה חייבת מיתה אלא אם כן נתברר על פי שני עדים שזנתה.

משמעותו של מקרא כאילו הנערה נסקלת אפילו אם זנתה כשהיתה פנויה, אך רבותינו קבלו שאין הכתוב מדבר אלא בארוסה שזנתה. ואכן כך מפורש אף בכתוב, שרק נערה המאורסה שזנתה חייבת סקילה (פסוק כ"ג והלאה), אבל פנויה שזנתה פטורה (שמות כ"ב:ט"ו). המתחכמים בדעתם נגד דברי רבותינו מפרשים, שהנערה נענשת מפני שהטעתה את בעלה ואמרה שהיא בתולה. אבל איך יעלה על הדעת שמשום אונאה כזאת תהא חייבת מיתה? והמקרא עצמו גם הוא אומר שהיא נסקלת יען כי עשתה נבלה בישראל, דהיינו מפני הנבלה של זנות שעשתה.

על כן אין ספק כי גם המושכל והכתוב מסכימים, שאינה נסקלת אלא אם כן זנתה לאחר האירוסין, כמקובל ע"י חז"ל. אלא שנתחייבנו לפרש **מפני מה לא אמרה תורה בפירוש שאינה נסקלת אלא אם כן זנתה לאחר אירוסין**. אבל התירוץ הוא פשוט, מפני שהוא דבר מובן מאליה מתוך משמעות סדר המקרא. הרי המקרא מדבר על נערה שנישאה כבר. אין בין נערו לבגרות אלא ששה חדשים. תקופת האירוסין נמשכה בדרך כלל שנים עשר חדש, כמו ששינו במשנתנו בכתובות נ"ז. ועל כן צריכים אנו לומר שמסתמא נתארסה בעודה קטנה. והרי קיימא לן שקטנה אינה בת עונשין, ועל כרחק אין המקרא מדבר אלא אם כן זנתה בגדלות, והרי אז כבר היתה ארוסה.

על כן לא הוצרך הכתוב להגיד בפירוש שהפרשה מדברת כשזנתה כשהיא ארוסה, אחרי שבלאו הכי יש לנו ראיות משאר ההלכות שבתורה שהפרשה אינה מדברת אלא באופן כזה. השוה פירושונו לויקרא כ"א:ט'.

13) הכתב והקבלה דברים כ"ב:ג

ואם אמת היה - אמת לא יודע רק על פי שנים, ולפי שהכתוב יפרש בזנוני הבתולות כי כאשר תהיה מאורסת תסקל וכאשר לא אורסה היא פטורה, לא הוצרך לפרש כאן ואם אמת היה הדבר, שזינתה באירוסין ושזינתה ברצונה, ואמר ברמז כי עשתה נבלה בישראל לזנות בית אבי, והנבלה היא בעשות' כן לרצונה, לזנות הוא כאשר תשטה אשה תחת אישה, כי הנערה אשר לא ארשה לא תקרא זונה בשכבה עם אחד העם, אבל היא מיועדת לו (הרמב"ן); וז"ל הרא"ם ואם אמת היה בעדים והתראה שזינתה לאחר אירוסין, לא אם היה אמת שלא נמצא לה בתולים, כדמסיים בי' קרא לא נמצאו בתולים לנערה, דא"כ אכתי לאו בת סקילה היא, דדלמא קודם אירוסין נבעלה, וא"נ לאחר אירוסין דילמא לא היה שם עדים והתראה, אלא ע"כ לומר דה"ק אם אמת היה הדבר שלא נמצאו בתולים לנערה, אלא שזינתה אחר אירוסין בעדים והתראה כפי מה שטען עלי' בעלה ע"כ. הרבו דברים להשלים תנאים החסרים במקרא, ולדעתי א"צ להוספת דברים אלה, כי לפי המבואר למעלה בלשון ושם לה עלילות דברים, שהמכוון בו הגדת עדים על מעילתה לזנות באירוסין, א"כ מה שאמר כאן ואם אמת היה הדבר הזה, פי' אם דבור העדים עלי', אמת הוא, והיינו עלילתה ומעילתה בארוס שלה, והיא הזנות שתחתיו, ותרגומו (ווענן דיעזע אויסזאגע וואהר איזט).

14) אם למקרא דברים כ"ב:ג

ואם אמת היה הדבר הזה וגו'. באו ונחזיק טובה לתושבע"פ שפירשה עונש זה דוקא לנערה המאורסה שזנתה בבית אביה שאם לא כן היה נראה כאכזריות חמה, ולא זו בלבד עשתה לנו תושבע"פ אבל גם בדברים אחרים אשר פשט המצוה יורה על היציאה מגבול החמלה והצדק, החזירה הענין למתכונתו, ותמהני על החוקרים שכאשר לחצם ההכרח פנו אל הקבלה למצוא מזור למכתם, וכשהיתה הרוחה והשיגו מבוקשם התנכרו אליה, הרי אהובינו החכם שלמה מונק כשהגיע למקרא זו נסוג אחור, ולא מלאו לבו לומר שכל כך תאכזר התורה על הנערה שלא נמצאו לה בתולים עד שתענישה הגדול שבענשים ועל זה פנה לעזרה אל הקבלה וביאר שדוקא בנערה המאורסה דבר הכתוב, כיוצא בזה בעריות שלא נזכרה ערות הבת ובכל זאת מנה גם אותה החכם הנז', וירשני לפטפט כנגדו ולומר לו, זו מנין לך? ואם תאמר הדעת נותנת שגם זו אסרה משה מק"ו, בוא ואראך גוים גדולים ועצומים שהיה להם התבל לקו, והתועבה למשקולת, וברשות תורתם עשו נבלה לישראל בתם אחותם וכו' ומי יודיענו שתורת משה בסודם לא תבוא, אם לא הקבלה?

ואם אמת וגו' לא נמצאו וגו'. חז"ל העתיקו שזנתה לאחר אירוסין, ויש מי שטען נגדם שאין מזה רמז בכתוב, ויפה אמרו שלא נתפרש כאן רק לו חכמו השכילו שזה דבר הנלמד בהכרח מג' מקומות, הא' שמצינו בפרשת משפטים וכי יפתה איש בתולה אשר לא אורשה, ושם לא חייבה התורה מיתה כלל לא לאיש ולא לאשה ואם כל שזנתה אפילו קודם אירוסין חייבת מיתה, כיצד לא ענש הכתוב בפ' משפטים? — והב' הוא מה שכתב בסמוך כי ימצא איש בתולה אשר לא אורשה ותפשה וגו' ונתן האיש וגו' ואם נערה שזנתה חייבת מיתה היא ובוועלה, איך לא ענש כאן מיתה לבועל, והג' כיהיה נערה בתולה מאורשה לאיש וגו' והוצאתם את שניהם וגו' ואם נערה שלא אורשה גם היא חייבת מיתה לא היה הכתוב צריך לומר מאורשה ונלמוד מק"ו מנערה אשר לא אורשה — ואם תאמר א"כ ששניהם בנערה המאורשה למה לו לכתוב לכפול הדבר בב' מקומות? — התשובה בא ללמדנו על המוציא שם רע מה דינו אם נמצאו בתולים לנערה ואגב הודיענו עונש הנערה אם לא נמצאו — ועוד הגע בעצמך שנתברר הדבר שאחר אירוסין זנתה ולא ידענו עם מי זנתה שמא תאמר גם היא לא תענש בא הכתוב ולמד והוציאו וגו' וסקלוה — וגם מגופו של ענין על הנערה המאורשה הכתוב מדבר, הרי הוא אומר כי יקח וגו' ויבא אליה חלק הכתוב בין קיחה לביאה לומר לך שזנתה בנתים — וכן הוא אומר לזנות בית אביה ואם בלא אורשה, מה ענין לומר בית אביה? — אלא שרצה להודיענו שאע"פ שהיתה כבר מאורשה זנתה על סמך היותה בית אביה, ולא עדיין בבית בעלה וזו נבלה בישראל.